

TÜRK POLİS TEŞKİLATININ TARİHİ GELİŞİMİ

Historical Development of Turkish Police Organization

Veysel K. BİLGİÇ *
Muhittin KARAKAYA **

Abstract

The history of police goes back to the emergence of the state, which is a product of the need to live together within safety and peace. The Turks have an old state tradition, paralleling to this fact they have institutionalised, deep-rooted and effective security services and institutions throughout the history. In this article, the development of the Turkish Police Organisation has been scrutinised in three periods: Pre-Ottoman, Ottoman and the Republican period. In the article the post-1845 developments, which was the starting point of the modern police organisation have been explained in more detail. The full text of the 1845 Police Regulation, which contains 17 articles, has been mentioned in the article for its importance as well. Following the opening of the Turkish Grand National Assembly (TGNA) in 1920 the Police Organisation has undergone important developments. The first important act issued in this period was the 1932 the Police Organisation Act followed by other two acts, which have been in force so far with some amendments. That is 1934 (No: 2559) the Police Powers and Duties Act and 1937 (No: 3201) The Police Organisation Act. Meanwhile serious studies have been realised in the sphere of the police education. Namely the police institution had been established in 1937, which was transformed to the Police Academy in 1984, and the latter gained the university status in 2001 which has within itself the faculty of Security Sciences, the Graduate School of Security Sciences for the postgraduate studies and researches, and two-years Under Graduate Schools.

Key Words: Police, history, development, and Turkey.

Özet

Polis tarihi insanların bir arada barış ve güvenlik içinde yaşama ihtiyacının bir ürünü olan devlet kadar eskidir. Eski ve köklü bir devlet geleneğine sahip olan Türklerin buna paralel olarak güvenlik hizmetleri ve bu hizmetleri yürüten teşkilatlarının da doğal olarak köklü bir geçmişi vardır. Bu makalede Türk Polis Teşkilatının gelişimi, Eski Türkler (Osmanlı Devleti öncesi dönem), Osmanlı Devleti ve Cumhuriyet dönemleri olarak üç ana başlık altında incelenmiştir. Yazıda özellikle Osmanlı devletinde modern Türk polis tarihinin başlangıcı olarak kabul edilen 1845 sonrası gelişmeler üzerinde biraz daha ayrıntılı olarak durulmuştur. Makalede önemine binaen 1845 tarihli 17 maddelik "Polis Nizamına" da yer verilmiştir. 1920'de TBMM'nin açılışından kısa bir süre sonra bugünkü Emniyet Genel Müdürlüğü'nün temelleri atılmıştır. Cumhuriyet döneminde çıkarılan ilk önemli kanunun 1932 tarihli Polis Teşkilatı Kanunudur. Bunu takiben halen çeşitli değişikliklerle yürürlükte olan 1934 tarih ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu çıkarılmıştır. Bu arada polisin eğitimi alanında da önemli gelişmeler yaşanmış, 1937'de kurulmuş olan Polis Enstitüsü 1984 tarih ve 3087 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu ile Polis Akademisine dönüştürülmüş ve nihayet bu kanunun yerini alan 9 Mayıs 2001 tarih ve 4652 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu ile Polis Akademisi kendisine bağlanan Polis Meslek Yüksek Okulları, Güvenlik Bilimleri Fakültesi ve Güvenlik Bilimleri Enstitüsü ile Üniversite statüsüne kavuşmuştur.

Anahtar Sözcükler: Polis, tarih, gelişme ve Türkiye.

* Yrd.Doç.Dr. Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi, Öğr. Üyesi.

** Araştırma Görevlisi, Polis Akademisi, Güvenlik Bilimleri Fakültesi.

Giriş

Devletin en temel görevlerinden birini ifa eden bir kurum olarak polisin devlet kurumları içerisinde yer alması, zaman içinde yapısal değişikliklere uğrasa bile, hemen hemen devlet olgusu kadar eskidir. Zaten devlet de insanların bir arada toplu halde güvenli bir biçimde yaşama ihtiyacından doğmuştur. Eski Türkçe’de polis karşılığı olarak kullanılan deyim sözlüklerde şehir güvenliğini sağlamakla görevli idare, polis olarak (Devellioğlu, 1995:1163) tanımlanmaktadır. Yine aynı kökten gelen zaptiye, özellikle Tanzimatdan sonra memleket içi güvenlik işleriyle görevli daire, polis ve jandarmayı ifade için kullanılmıştır. Tutanak karşılığı olarak kullanılan zapt kelimesinin de yine yazıya geçirmek, kayıt altına almak anlamlarını içermesiyle zabıta kelimesiyle ilgisi vardır. Çünkü tanımlarda geçen anlamlar hep zapturapt, denetim ve kayıt altına alma, disiplin ve güvenlik sağlama ile yakından ilgilidir. Şehirle ilgili, site devleti ve şehirleri, şehirdeki devlet faaliyetlerini ve yönetimini ifade eden polis kavramı aslen Latince “politia” ve Yunanca “politeia” (Meydan Larousse Cilt 10:218-9) kelimelerinden gelmektedir. Günümüzde polis kavramı belediye sınırları içerisinde kamu düzeni ve güvenliği sağlayan teşkilat, kolluk, zabıta ve görevlileri ifade etmektedir.

Tarihi geçmişi çok eski ve zengin olan Türklerin buna paralel olarak polis hizmetleri ve bu hizmeti gören teşkilatlarının da geçmişi doğal olarak oldukça eskidir. Bu makalede Türk Polis teşkilatının tarihi gelişimi, Osmanlı öncesi, Osmanlılar ve Cumhuriyet dönemleri olmak üzere üç dönem halinde ele alınacaktır.

1. Osmanlı Devletine Kadar Olan Dönem

Eski Türklerde polis ve amirlerine “yarkan” (Yargan) denmekteydi. Yarkanlar genel olarak asayiş sağlayan “Tarhan” ve “Tigin” denilen valilerin emri altında bu görevlerini yaparlardı. Göktürkler zamanında Tiginlerden başka daha küçük merkezlerde “Sad”, “Tudun” ve “Subaşıları” güvenlik hizmetlerinden sorumlu kişiler olarak görüyoruz. Yarkan kelimesi Moğolca polis anlamına gelen “daruga” ile aynıdır (Orkun, 1937:3931; Dünder, 1993:213). Nitekim her iki kelime Uygur metinlerinde geçmekte olup yarkan polis, dedektif, cellat; daruga ise Orta Asya ve Azerbeycanda gece bekçisi, Altınordu devletinde polis karşılığı olarak kullanılmıştır. Daruga kelimesi daha çok Moğol istilasından sonra kullanılırken Selçuklularda bunun yerine karakol deyimini kullanılmıştır. Aslında karakol ve daruga kelimeleri arasındaki ses benzerliği bunların aynı kökenden geldiği ve aradaki farkın zaman içerisinde meydana gelen söyleniş farklılığından kaynaklandığı izlenimi vermektedir (Yaşar, 2000:3)

Subaşı deyimini de ordu, asker anlamında kullanılan “su” kelimesinden gelmekte olup, belirli bir yerde güvenliği sağlayan kuvvetin başı olan görevliyi ifade etmektedir. Eski Türklerde kamu güvenliğini Subaşılar sağlamışlardır. Subaşılar zabıta amiri konumundaydılar. Devletin toprakları genişledikçe Subaşıların

görev alanları daralmış ve zamanla bir vilayetten sorumlu mülki idare amiri olmuşlardır. Bilinen en eski Subaşı VIII yüzyıla ait Tonyukuk kitabesinde adı geçen İnelkağandır. Selçuklu Devletinin kurucusu Selçuk bey de bir Subaşıdır. Anadolu Selçukluları zamanında vilayetlerde askeri ve mülki işlerden sorumlu kimselere de Sübaşı denmekte olup savaşta askerlerine komuta eder barışta da kendi bölgelerinin güvenliğini sağlarlar idi (Çufalı, 2002:19; Tongur, 1946:28).

Eski Türk kanunlarında kendiliğinden hak alma (bizzat ihkak-ı hak) yasaktı ve herkes bölgesindeki asayişten sorumlu kuvvetlerine mümkün olduğunca yardıma mecburdu. İçerisinde bu gibi hükümlerin yer aldığı ve bize kadar intikal eden eski Türk kanunlarından en meşhurları Oğuz Han'ın Oğuz Türesi, Cengiz Han'ın Uluğ yasası ve Timur'un Tüzükatı sayılabilir (Akbulut, 1995:14; Dünder, 1993:214).

Türklerin İslam'ı kabulünden sonra özellikle taşra idaresinde yargısal, idari ve belediyeye ilişkin görevleriyle kadıyı ön planda görüyoruz. Yine eskiden beri Türklerin başbuğ dedikleri komutanların idari hizmetler içerisinde kolluk hizmetlerini de üstlendikleri ve bu durumun hemen her Türk devletinde değişik biçimlerde uygulandığı, dolayısıyla Türk kolluk tarihi incelendiğinde bu kurumun askeri nitelikler gösterdiği rahatlıkla söylenebilir (Alyot, 1947:11).

2. Osmanlı Devletinde Polis

Osmanlı devletinin kuruluş döneminde hem asayişle ilgili hem de askeri konularda görevli subaşılar mevcuttur. Daha sonra subaşı ve yasakçıların yanında geceleri şehir güvenliğini sağlayan, bekçilik hizmetleri yapan asesler söz konusudur. Birinci Murat zamanında kurulan ve Kanuni Sultan Süleyman zamanında gelişen yeniçeri teşkilatı da aynı zamanda iç güvenlikle görevli kılınmıştır (Okçabol, 1940:26). Kuruluş yıllarında ülke küçük olduğundan idari teşkilat da basit bir biçimde yapılandırılmıştı.

Osman Bey zamanında atanan kadılar yargısal görevlerinin yanında idari görevleri de yürütüyorlardı. Ancak bu dönemde asıl zabita hizmetlerini subaşılar yerine getiriyordu. Osman Bey Karahisar'ı fethettiğinde oğlu Orhan Beyi kentin yönetimine, yanına da arkadaşı Gündüz Alp'i subaşılığa tayin etmiştir (Alyot, 1947:29-30; Okçabol, 1940:28).

Osmanlı devletinde Sadrazamlar padişahı temsil etme konumlarıyla polis teşkilatının en yüksek amiri durumundadırlar. Sadrazamlar, emirleri altında tebdil-i çuhadarlar denilen istihbarat görevlileri istihdam etmişlerdir. Bu dönemde, taşrada eyaletlerde beylerbeyi, sancaklarda ise sancak beyi, emirlerindeki askerlerle güvenlik hizmetlerini yürütmüşlerdir (Yaşar, 2000:5).

İstanbul'un fethiyle birlikte buranın güvenlik hizmetleri yeniçerilere verilmiştir. Başşehirde subaşılardan yerini alan ve sadrazamdan sonra en büyük kolluk amiri konumuna geçen yeniçeri ağaları yanlarında dolaştırdıkları falakacılarla kentte

asayışı sağlamaya çalışmışlardır.

Fetihten sonra nüfusu hızla artan İstanbul'un güvenlik sorununu çözmek için şehir beş güvenlik bölgesine ayrıldı:

- ➔ Topkapı sarayı çevresi yeniçeri ağasının
- ➔ Ayasofya, Ahırkapı, Hocapaşa cebecibaşlarının
- ➔ Kasımpaşa ve Galata kaptanpaşanın
- ➔ Tophane ve Beyoğlu topçubaşlarının
- ➔ Üsküdar, Eyüp, Kağıthane, Boğaziçinin iki tarafı, Kadıköy, Adalar, Ayastefanos bostancibaşlarının güvenlik bölgesiydi (Fındıklı, 1999:296; Alyot, 1947:57-9).

Osmanlı Devleti'nde modern polis teşkilatının kuruluş tarihi olarak kabul edilen 1845'e kadar güvenlik hizmetleri alanında faaliyet gösteren kamu görevlilerini aşağıdaki biçimde sıralayabiliriz (Akbulut, 1995:21-6).

Sadrazam: Diğer görevlerinin yanında güvenlikten sorumlu en üst kamu görevlisidir. Asıl yetki sahibi padişahlar kendilerini halkın nezdinde temsil eden sadrazamlar vasıtasıyla bu hizmetleri yürütmüşlerdir. En yüksek görevli sıfatıyla sadrazamlar güvenlikle ilgili kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon mercidir. Sadrazamın olmadığı zamanlarda yerine Kethüda vekalet etmiştir.

Yeniçeri Ağası: Başşehrin güvenliği ve sarayın korunmasından sorumlu idiler. Yeniçeri ağaları zaman zaman İstanbul'da kol gezerek güvenliği sağladıkları idiler.

Cebeciler: Silah yapan ve satan anlamına gelen cebeci, kapıkulu askerinin piyade ocaklarından birisidir. Ayasofya, Hocapaşa ve Ahırkapı civarının güvenliği bunlara aitti.

Kaptanpaşa: Kasımpaşa ve Galata bölgesinin asayişini sağlamakla görevli olan Kaptanpaşa aynı zamanda deniz güvenliğinden, tersane ve limanların güvenliğinden de sorumlu idi.

Topçular: Top dökme görevi yanında Tophane ve Beyoğlu'nun güvenliğini sağladıkları idiler. 1845'te modern polis teşkilatının kurulmasıyla polisler Tophane Müşirinin emrine verilmiştir.

Bostancılar: Devşirme usulüyle toplanan ve acemi oğlanları denilen bu kişiler İstanbul'da saray ve bostanlarda bostancılık yapmak için ayrıldıklarından kendilerine bu ad verilmiştir. Bunlar da İstanbul'un belirli yerlerinin güvenliğinden sorumlu idiler.

Kadı: Sadrazam ve yeniçeri ağasından sonra gelen kadıların asıl görevleri olan adli işlerinin yanında mülki ve idari görevleri de vardı. Kuvvetler ayrılığı ilkesinin henüz günümüzdeki şekilde ortaya çıkmadığı o dönemlerde kadı hem hakim hem belediye ve zabıta işlerinden sorumlu amir konumunda idi.

Çavuşbaşı: Saray çavuşlarının başı olan çavuşbaşının da güvenlikle ilgili görevleri vardı. Üst düzey bir kamu görevlisi olarak reisül küttab, mabeyn müşiri ve

zaptiye nazırı ile aynı seviyede idi.

Muhzırağa: Çavuş başının yardımcısı olup sadrazamın muhafızlığını yapmak ve kararlarını takip etmekle görevli idiler.

Asesler: Bunlar günümüzdeki anlamıyla polis vazifesi gören emniyet görevlileridir. İlk defa Fatih zamanında, şehirde güvenlik ve kamu düzenini sağlamak amacıyla kurulan aseslik, barış döneminde de bir nevi emniyet müdürlüğü konumunda idi. Asesbaşılar yeniçeri personelinden seçilirdi.

Kapıcılar: Osmanlı sarayları bu iş için özel olarak görevlendirilen özel olarak yetiştirilmiş kapıcılar tarafından korunurdu.

Esnaf Paspanları: İnzibat görevlileri arasından seçilen ve subaşının emrinde geceleri devriye gezerek esnaf ve tüccarın mallarını hırsızlığa karşı korumak ile görevli kimselerdi.

Böcekbaşı: Suçluları araştırmak, yakalamak ve diğer gizli güvenlik işleri ile görevli amirdi. Böcekbaşının emrinde salma denilen memurlar vardı. Suçluları cezalandırma yetkisi de olan bu görevliler günümüzdeki anlamıyla istihbarat görevlisi idiler.

Şatır: Vezirler ve diğer üst düzey devlet adamlarının muhafızlıklarını yapan görevliler idi.

Yasakçı: Bunlar İstanbul'daki Subaşılara bağlı olarak görev yaparlardı, kolluk adı verilen karakollarda kalırlardı. Buldukları şehir ve ona yakın köylerde çalışan ve daha ziyade yaşlı ve tecrübeli yeniçeriler arasından seçilen görevlilerdi (Birinci, 1979:30)

Kır Serdari: Şehir ve kasabalar dışında kırsal alanda zabıtayı ilgilendiren olayları ve yolsuzlukları takip etmekten sorumlu idiler.

Tomruk Ağası: Hapishanelerden sorumlu olup hapishane ve mahkumların güvenliğinden sorumlu idi.

İhtisap Ağası: “İhtisap” ve “hisbe” kavramları sözlükte hesap, hesaba çekme, sorumluluk, bir işi sırf Allah rızası için yapma gibi anlamlara gelir. Köken olarak dini bir vecibe olan iyiliği emretmek, kötülükten sakındırmak vazifesinden kaynaklanan bir kurum olarak başlıca görevi belediye zabıta işlerini yürütmek ve bu arada kötü, çirkin ve zararlı şeylerin önüne geçmek, toplumda iyi şeylerin yaygınlaşmasına yardımcı olmaktır. İhtisap ağası bu yönüyle geniş yetkili belediye başkanı gibi görev yapardı (Alyot, 1947:87).

Derbentçi: Hanlara gelen kervan ve yolcuların can ve mal güvenliklerinin korunması, eşkiyanın bertaraf edilmesi, şehre gelen halkın iskanı ile görevli memurdur.

Köy İhtiyar Meclisi: Köyde düzenin sağlanması, vergilerin toplanması, suçluların yakalanması ve cezalandırılmasına yardımcı olan kimselerin oluşturduğu meclistir.

Taşrada güvenlik hizmetlerine duyulan ihtiyaç devlet sınırlarının genişleme-

sine paralel olarak arttı. Askeri ve mülki idare amiri durumunda olan beylerbeyi ve sancak beyleri emrindeki sipahilere taşranın güvenlik işleri tevdi edildi. Eyalet sistemi zamanında taşranın güvenliği böylece eyalette bulunan mülki ve askeri idarecilerle bunların emrindeki askerlere bırakılmıştı. Daha sonra valiler, muhtarlar, mütesellim ve voyvodalar taşra güvenlik işlerinden sorumlu oldular. Ayrıca, esasta bir esnaf teşkilatı olan Ahi teşkilatına da mesleki faaliyetleri yanında buldukları yer dirlik ve düzenin sağlanması konusunda görevler verilmiştir (Fındıklı, 1999:298).

Burada özellikle şehir ve kasabalarda güvenlik konusunda bir sigorta vazifesi gören bir yönetime de işaret etmek gerekir. Akile sistemi denilen bu yöntemle mahalle halkı birbirleriyle, mahalleye imamla muhtar, muhtarlara da ayrıca imamlar kefil yapıyordu. Herhangi bir mahallede hırsızlık, cinayet vb. bir suç işlenip de fail bulunamazsa adı geçen yöntemle bütün mahalle halkı dayanışma içerisinde topluca sorumlu tutuluyor ve uğranılan zarar giderilmeye çalışılıyordu. Mahalle halkının dayanışmasını pekiştirmek ve huzur ve güveni bozucu eylemlere karşı koymak amacıyla uygulanan bu sistem Tanzimat öncesine kadar devam etmiştir (Çadırcı, 1991:71).

Osmanlı devletinin kuruluş ve yükselme dönemlerinde görülen huzur ve güven, duraklama ve gerileme dönemleriyle birlikte yerini kargaşa ortamına bırakmıştır. Bu dönemde ortaya çıkan Celali isyanları özellikle kayda değer. Bu ve benzeri olaylarla çalkalanan devlet on sekizinci yüzyılın sonlarıyla on dokuzuncu yüzyılın başlarında yeniçerilerdeki başıbozukluğun iyice su yüzüne çıkmasıyla birlikte, huzur ve güvenliğin kaynağı olması gereken, fakat tam tersine anarşi ve fesat kaynağı olan bu kurumdan II Mahmut zamanında (1826) kurtulabilmiştir ki bu olay Osmanlı tarihinde Vak'ay-ı Hayriye olarak bilinir. Bu olaydan kısa bir süre önce on dokuzuncu yüzyılın başlarında III. Selim zamanında kurulan Nizam-ı Cedid ocağı uzun ömürlü olmamış ve padişahın tahttan indirilmesiyle bu teşebbüs akim kalmıştır (Fındıklı, 1999:299).

Güvenlikle ilgili teşebbüslerden birisi de 1834'ten itibaren büyük merkezlerde Redif teşkilatının kurulmasıdır. Bu teşkilat, büyük kalabalıkları uzun süre silah altında tutmadan, askerlik çağına gelmiş olanları, kendi bölgelerinde kısa aralıklarla, az masrafla eğiterek ihtiyaç anında yeterli asker bulmak amacıyla kurulmuştur. Barış zamanında da bu askerlerden hükümet emirlerinin uygulanması ve iç güvenliğin sağlanması için yararlanılmıştır. Böylece vali ve mütesellimlerin kapılarında asker beslemelerine gerek kalmamıştı. Tanzimat'tan kısa bir süre sonra kurulan Zaptiye Teşkilatına iç güvenlikle ilgili görevler devredilinceye kadar başarılı olarak uygulanan redif usulü ile şehir merkezlerinde önemli yol kavşakları ile derbentlerde nöbet tutulmaya başlanmış ve devriye hizmetleri yürütülmüştür (Çadırcı, 1991:61).

Osmanlı Devleti'nde bu dönemde iç güvenlikle ilgili olarak başvuru ted-

birlerden birisine burada değinmek gerekir. Bu dönemde bir şehirden diğerine ve köylerden şehirlere göçü önlemek amacıyla seyahat serbestisi denetim altına alınmıştır. Bu sınırlamalar genel olarak men-i mürur olarak adlandırılmaktadır. Dahili seyahatlerde şehir yöneticileri ile mahkemelerden alınan izin belgesine de mürur tezkeresi denmekteydi (Çadırcı, 1991:71).

1826'da Yeniçeri ocağının lağvedilmesinden sonra İstanbul'da zabıta hizmetlerini yerine getirmek üzere Asakir-i Mansure-i Muhammediye adlı bir teşkilat kurulmuş başına da yeniçeri ağasının yetkileriyle donatılmış serasker getirilmiştir. Yine bu dönemde asayişle ilgili olarak İstanbul'un çeşitli bölgelerinde Asakir-i Hassa, Asakir-i Muntazama-i Bahriye ve Topçu ocaklarının görevlendirildiklerine tanık oluyoruz. Yeniçeri ocağının kaldırılmasından hemen sonra İhtisap Ağalığı Nizamnamesi ile İhtisap Nezareti kurulmuştur. Kolluk hizmetlerinin yanında asıl olarak belediye hizmetlerini yürütmekle görevli olan bu nezaret 1845'de Polis Teşkilatının kurulması ve kolluk hizmetlerinin bu kuruma verilmesiyle 1846'dan itibaren yalnız belediye hizmetlerini yürütmekle görevli bir kuruma dönüşmüştür (Fındıklı, 1999:299-300).

1845 tarihli on yedi maddelik Polis Nizamı (ki polis kelimesi de resmi lisana ilk defa bu nizamname ile girmiştir.(Birinci, 1999:10) 1800 tarihli Paris Emniyet Müdürünün görevlerini düzenleyen kararnameden mülhem olarak hazırlanmıştır. Tam metni EK'te sunulacak olan bu Nizam ile polise başlıca şu görevler verilmiştir (Gülmez, 1983:3-15; Akbulut, 1995:29-33):

- Ülke içerisinde seyahat eden yerli ve yabancıların geliş-gidişlerini kontrol etmek ve gerekli tezkerelerini vermek,
- Dışarıdan veya vilayetlerden gelenlere ikamet belgesi vermek,
- Ateşli silah ruhsatı vermek,
- Resmi binalar ile umumi yerlerin korunmasını sağlamak,
- Çalışabilecek durumdaki dilencilere engel olmak,
- Cezası biten mahpusların memleketlerine gitmelerine yardımcı olmak,
- Han, otel, lokanta, kumarhane gibi yerlerin kurallara uygunluğunu denetlemek, kumarhanelerin çoğalmasına engel olmak,
- Asayiş açısından zararlı derneklere engel olmak,
- Matbaa ve kitap evleriyle kitap, gazete ve mecmuaları kontrol etmek,
- Oyun ve eğlence yerlerinin güvenliğini sağlamak,
- Bayram ve tatil günlerinde uygulanacak emirleri ilgililere tebliğ etmek,
- Borsanın düzenine bakmak, simsarlara ruhsat vermek,
- Lüzum ve şikayet üzerine ölüm olaylarının tahkikatını yapmak.

Zabıta hizmetlerinin tek elden yürütülmesini sağlamak amacıyla 1846'da Zaptiye Müşiriyeti kurulmuştur. Müşiriyetin, Divan-ı Zaptiye ve Meclis-i Tahkik adlı iki komisyonu vardır. 1846-79 yıllarını kapsayan Zaptiye Müşiriyeti (Birinci

ci, 1999:10) döneminde zabıta kuvvetleri (zaptiye ve polis) bu müşiriyetin emrine verilmiş ve müşiriyet kolluk hizmetlerinden tek başına sorumlu olmuştur. 1879'da kolluk hizmetleri yeniden düzenlenmiş ve Zaptiye Müşirliğinin yerine Zaptiye Nezareti kurulmuştur (Akbulut, 1995:33). Nezaret sadece İstanbul'un emniyetinden sorumlu tutulurken illerde kolluk hizmetleri seraskerliğe bağlanmıştır. Ancak Nezaret Teşkilatı daha sonra tüm yurt sathına yaygınlaştırılmıştır. 1881'de İstanbul'un asayişinden sorumlu Asakir-i Zaptiye Teşkilatı kaldırılarak yerine polis teşkilatı kurulmuş ve bu uygulama 1885'den itibaren taşraya da teşmil edilmiştir. 1894'te 15 vilayette polis teşkilatı kurulmuştur. Yine 1898'de İstanbul'da sivil polis, polis müfettişliği, süvari polisi, 1899'da da deniz polisi faaliyetine girmiştir (Yaşar, 2000:11).

1881'de fiilen kurulmuş olan polis teşkilatının görev ve yetkilerini düzenleyen ilk hukuki metin 1896 yılında "Asayiş Vazifesiyle Mükellef Olanların, Nizamı ve Jandarma Asakir-i Şahanesiyle, Polis Memurlarının Suret-i Hareketine Dair Talimat" adıyla yayınlanmış ve bununla polisin görev ve yetkileriyle, jandarma ile olan ilişkileri düzenlenmiştir (Yaşar, 2000:11).

Daha sonra 1907'de 167 maddelik ayrıntılı bir polis nizamnamesi çıkarılmış ve bu dönemde Selanik'te ilk polis okulu açılmıştır. Ancak bu okul ikinci meşrutiyetle birlikte kapatılmıştır. 1909'da da "İstanbul Vilayeti ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti Teşkilatına Dair Kanun"la Zaptiye Nezareti kaldırılarak yerine Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti kurulmuş ve bu kuruluş doğrudan Dahiliye Nezaretine bağlanmıştır. 1911'de çıkarılan bir kanunla İstanbul'un kolluk işleri İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesine verilmiştir. Böylece İkinci Meşrutiyetin ilanından Cumhuriyet'e kadar ülkenin iç güvenliği:

- ➔ Umum Jandarma Kumandanlığı
- ➔ Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti ve
- ➔ İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi tarafından yürütülmüştür (Yaşar, 2000:14)

Bu dönemde daha önce Selanik'te kapatılan polis okulu yerine İstanbul'da polis okulu açılmış, yine Adana, Trabzon, Erzurum, Bağdat ve Beyrut'ta da ihtiyaca binaen polis okulları açılmış ise de, İstanbul dışındakiler birinci Dünya harbinin çıkmasıyla kapatılmışlardır (Yaşar, 2000:14-15)

1920'de TBMM'nin açılmasından kısa bir süre sonra bugünkü Emniyet Genel Müdürlüğünün temelleri atılmıştır. Cumhuriyete gelinceye kadar bu dönemde İstanbul'daki Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü ile Ankara'daki Milli Hükümete bağlı emniyet müdürlüğü beraber faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. İstanbul'daki Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü 1922'de kaldırılmıştır. 1923'te İstanbul Polis Müdüriyeti Umumiyesi de kaldırılarak yerine Ankara'daki Emniyet-i Umumiye Müdürlüğüne bağlı il teşkilatı düzeyinde İstanbul Polis Müdürlüğü kurulmuştur

(Eraslan ve Metin, 1984).

3. Cumhuriyet Dönemi

Cumhuriyetin ilk yıllarında devamlı bir gelişme kaydeden Emniyet-i Umumiye Müdürlüğünün ismi 1930'da çıkarılan Dahiliye Vekaleti Merkez Teşkilatı ve Vazifeleri Hakkında Kanunla, Emniyet İşleri Umum Müdürlüğü olmuştur. Bunu takiben 1932'de Polis Teşkilat Kanunu çıkarılmıştır. Bu dönemde çıkarılan ve çeşitli değişikliklerle halen yürürlükte olan iki önemli kanun 1934 tarih ve 2559 sayılı 'Polis Vazife ve Selahiyet Kanunu' ile 1937 tarih ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'dur. 1937'de kurulan Polis Enstitüsü'nün dayanağı da 3201 sayılı kanundur. Yine 1938-39 ders yılında Polis Koleji açılmıştır (EGM, 2001).

Zaman içerisindeki gelişmelere paralel olarak 1930 tarihli ve 1580 sayılı Belediye Kanununa göre hazırlanan Seyrüsefer Talimatnamesi ile idare edilen trafik konusu 1953 tarihli Karayolları Trafik Kanunu ile düzenlenerek Trafik Zabıtası kurulmuş, adı geçen kanun 1983'de yeniden gözden geçirilerek 2918 sayılı yeni Karayolları Trafik Kanunu yürürlüğe konulmuştur. Yine 1965'te 654 sayılı Toplum Zabıtası Kurulması Hakkında Kanunla Toplum Zabıtası kurulmuş. 1982'de yapılan yasal düzenlemeyle Toplum Zabıtası Çevik Kuvvete dönüştürülmüştür. 1985'te yapılan yasal düzenlemeyle de Emniyet Teşkilatı bünyesinde Özel Harekat Birimleri oluşturulmuştur (EGM, 2001).

Bu arada poliste eğitim-öğretim konusunda da önemli gelişmeler olmuş, Polis Enstitüsü 1984'te 3087 sayılı Polis Yüksek Öğretim Kanunu ile Polis Akademisi'ne dönüştürülmüş, bu kanun da 25 Nisan 2001'de kabul edilen 4652 sayılı kanunla yürürlükten kaldırılarak polis yüksek öğretim kurumları üniversite hüviyetini kazanmıştır. Anılan kanunla Polis Akademisine bağlı polis amiri yetiştiren Güvenlik Bilimleri fakültesi (eski Polis Akademisi) kurulmuş ve polis memuru yetiştiren polis okullarının eğitim-öğretim süresi iki yıla çıkarılarak Polis Meslek Yüksekokulları adıyla Polis Akademisine bağlanmıştır (EGM, 2001a:23-27).

Gelişim sürecini bu şekilde arz ettiğimiz polislin bu günkü teşkilat yapısı ile görev ve yetkilerini kısaca belirtmekte yarar vardır.

Emniyet Teşkilatı, İçişleri Bakanlığına bağlı bir genel müdürlüktür. Emniyet Genel Müdürlüğü merkez, taşra ve yurt dışı teşkilatından oluşur.

Merkez Teşkilatı; Genel Müdür, Genel Müdür yardımcıları, Teftiş Kurulu, Polis Akademisi, Daire başkanlıkları, Hukuk Müşavirliği, Hukuki Yardım, Araştırma ve Danışma Merkezi, Polis Koleji, Trafik Araştırma Merkezi, Şube Müdürlükleri ile Sivil Savunma Uzmanlığından oluşmaktadır (EGM, 2001).

Daire başkanlıkları şunlardır: Güvenlik, Yabancılar Hudut ve İltica, Terörle Mücadele ve Harekat, Ana komuta Kontrol Merkezi, Dış ilişkiler, Koruma, İstihbarat, Asayiş, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele, İnterpol, Kriminal Polis Laboratuvarları, Trafik Planlama ve Destek, Trafik Uygulama ve Denetleme,

Trafik Eğitim ve Araştırma, Bilgi İşlem, Havacılık, Haberleşme, Arşiv ve Dökümantasyon, Personel, Eğitim, Sağlık İşleri, Araştırma Planlama ve Koordinasyon, İdari ve Mali İşler, İkmal ve Bakım, İnşaat Emlak, Özel Harekat, Sosyal Hizmetler Dairesi Başkanlığı. Her daire en az üç şubeden oluşur (EGM, 2001).

Bölge kuruluşları olan hizmet birimleri şunlardır:

Polis Teftiş Kurulu, Kriminal Polis Laboratuvarları, Sağlık İşleri Dairesi, İkmal ve Bakım Dairesi, Emniyet Müdürü APK Uzmanı Çalışma Merkezleri ve Bilgi İşlem Dairesi (EGM, 2001).

Taşra teşkilatı il, ilçe, bucak, hudut kapısı, serbest bölge ve karakol teşkilatlarından oluşur. Durum ve şartlara göre bu birimler TMK (Teşkilat, Malzeme, Kadro) standartlarına göre değişik statülere veya gruplara ayrılabilir. İl emniyet müdürlükleri, asayiş durumu, ilin büyüklüğü ve suç işleme oranına göre TMK planlaması doğrultusunda dört gruba ayrılmıştır (EGM, 2001a). Bunlar:

- Özel statü il emniyet müdürlükleri (10)
- A tipi il emniyet müdürlükleri (19)
- B tipi il emniyet müdürlükleri (21)
- C tipi il emniyet müdürlükleri (31)

2001 yıl sonu itibarıyla 81 il emniyet müdürlüğü, 338 ilçe emniyet müdürlüğü, 390 ilçe emniyet amirliği, 1 hudut kapısı şube müdürlüğü, 8 hudut kapısı emniyet amirliği, 13 hudut kapısı emniyet komiserliği, 9 serbest bölge emniyet amirliği, 7 serbest bölge polis karakolu, 1 serbest bölge polis noktası, 12 bucak emniyet komiserliği ve 1380 karakol amirliği bulunmaktadır (EGM, 2001a:6).

Yurtdışı teşkilatı olarak Almanya (Frankfurt), Avusturya (Viyana), Danimarka (Kopenhag), Fransa (Paris, Lyon), Hollanda (Lahey), İtalya (Roma), ile Bosna-Hersek (Saraybosna) gibi birçok ülkede dış temsilcilik bulunmaktadır (EGM, 2001a:5).

Polis amirleri rütbe sırasına göre; komiser yardımcısı, komiser, başkomiser, emniyet amiri, dördüncü sınıf emniyet müdürü, üçüncü sınıf emniyet müdürü, ikinci sınıf emniyet müdürü, birinci sınıf emniyet müdürü ve sınıf üstü emniyet müdüründen oluşur (Yaşar, 2000).

Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde istihdam edilen personel sayısı rütbe-leri itibarıyla aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

UNVANLAR	TAŞRA	MERKEZ	TOPLAM
Emniyet Hizmetleri Sınıfı	0	1	1
Sınıf Üstü Emniyet Müdürü			
1/1 Emniyet Müdürü	3	23	26
1/2 Emniyet Müdürü	103	577	680
2. Sınıf Emniyet Müdürü	682	83	765
3.Sınıf Emniyet Müdürü	483	60	543
4. Sınıf Emniyet Müdürü	377	41	418
Emniyet Amiri	1145	135	1280
Baş komiser	3767	332	4099
Komiser	2954	481	3435
Komiser Yardımcısı	3607	390	3997
Polis Memuru	152502	4784	157286
Emniyet Hizmetleri Sınıfı Toplamı	165623	6907	172530
Genel İdari Hizmetler Sınıfı	3677	418	4095
Teknik Hizmetler Sınıfı	156	104	260
Sağlık Hizmetleri Sınıfı	450	84	534
Eğitim Öğretim Hizmetleri Sınıfı	107	0	107
Akademik Kadro	72	0	72
Yardımcı Hizmetler Sınıfı	15605	252	15857
Diğer Hizmet Sınıfları Toplamı	20067	858	20925
GENEL TOPLAM	205757	8623	214380

Kaynak: (EGM, 2001a:19)

Ülkemizde kolluk çeşitleri genel, özel ve yardımcı kolluk olmak üzere üç ana gruba ayrılabilir. Genel kolluk; polis, jandarma ve sahil güvenlik komutanlığından oluşur. Özel kolluk; özel güvenlik kuruluşları, belediye zabıtası, köy korucuları ve köy bekçileri, kır bekçileri, çiftçi mallarını koruma kolluğu, orman kolluğu ve gümrük zabıtasından oluşur. Yardımcı kolluk ise; çarşı ve mahalle bekçileri, kolluk yetkisi kullanan gemi kaptanı ile olağanüstü hallerde kolluk yetkisi kullananlardan oluşmaktadır. Polis de kendi içerisinde farklı kıstaslara göre çeşitli sınıflara ayrılmaktadır. Polis; kıyafetine göre, üniformalı ve sivil polis; çalıştığı birime (hizmet türüne göre); idari, siyasi ve adli polis; bir de özel mahiyette kurulan birimler olarak; trafik, çevik kuvvet ve özel hareket polisi (EGM, 2001).

Polisin görev ve yetkilerine gelince; polisin genel olarak görevi ülke içerisinde

de toplumun güvenlik, esenlik, sağlık ve genel ahlakını koruma ile ilgilidir. Hizmetin niteliğine göre polisin görevleri, genel asayiş (Konut dokunulmazlığı, halkın can, mal ve ırzını muhafaza ve toplum huzurunu sağlama), sosyal yardım ve diğer görevler olarak çeşitlere ayrılabilir. Diğer bir açıdan polisin görevleri; önleme ve koruma, bastırma ve kovuşturma-yakalama olmak üzere sınıflandırılabilir. Bu görevleri yerine getirirken polis, tehlike, zorunluluk, haklılık ve orantılılık gibi genel şartların yanında anayasal ve yasal sınırlar içerisinde şu yetkilerle donatılmıştır; parmak izi ve fotoğraf alma, arama, zapt (el koyma), yakalama, kapatma, karakola davet etme, ifade alma ve sorgulama, men etme, arama yetkisi olmaksızın belli durumlarda meskene, iş yerlerine ve müstemilatına girme, zor kullanma, göz altına alma, kimlik sorma, kimlik tespit etme, silah kullanma, bilgi toplama ve istihbarat, özel zabıta, özel tim oluşturma, belli durumlarda üniversiteye girme, teşhis ve yüzleştirme, polisin emrine uymayan ve karşı koyanları karakola götürme, kuduz hadiseleriyle bazı işyerlerinin açılmasında polisin sahip olduğu yetkiler ve takdir yetkisi (Yaşar, 2000)

11 Rebiülevvel 1261 (1845)¹

EK: Polis Nizamı²

Bilütfihi subhanehu ve teala saye-i muvaffakiyet vaye-i cenab-ı mülkdaride istihsal-ı hüsn-i zabıta-i belde ile mücerred istikmal-i esbab-ı emniyet-i ehali ve sekene niyet-i hayriyesi ile bairade-i seniye-i şahane vaz' ve tesisi mukarrer olan polis tabir olunur usul-i ceditde-i zaptiyenin hidemat-ı umumiyesinden olmak ba'dezin icabına göre zeyl ve ilave kılınmak üzere şimdilik icraları müktezi görünen bazı mevadd-ı esasıyeden:

Evvelkisi; emniyet ve asayiş-i dahiliye-i memlekete dair kavanin ve nizam-ı mukteziyenin itihazi ile suver-i icralarına nezaret,

İkincisi; nizam ve asayiş-i ammenin muhafazasına dair kaffe-i hususatta karağolhanelerde olan asakir-i nizamiyenin ledel-iktiza celb ve istihdamlarına mezuniyet,

Üçüncüsü; dahili-i memalikte seyriseyahat eden yolcuların mürrur ve uburlarına nezaretle iktiza eden mürrur tezkerelerinin i'tasına himmet,

Dördüncüsü; tebea-i devlet-i aliye ve gayriden varid olan müsaferinin yedlerinde bulunan mürrur tezkereleri ve pasaportlarının ahzu hıfzıyla yedlerine ikamet tezkereleri i'tasına müsaaraat,

Beşincisi; esliha-i nariye isti'mal eden avcılarının me'zuniyeti zımında yedlerine lazım gelen ruhsatnamelerin i'tasına mübaderet,

Altıncısı; bilcümle ebniye-i miriyenin ve tasarrufunda hukuk-u

¹ Latin harflerine aktaran, Veysel K. Bilgiç

² (Polis Teşkilatının ilk kuruluş belgesi) Mecelle-i Umur-ı Belediye, c.1 s.921-924

müstereke bulunan mahâl ve mevakiin ez her cihet muhafazası esbabının istihsaline gayret,

Yedincisi; tammül a'za olduğu halde bir iş ile meluf olmayarak min gayr-i zaruretin saillik ile halkı taciz edenler hakkında bir usul-i müstahsenenin ittihazıyla usul-i mezkurenin icrasına sarf-ı makde-ret,

Sekizincisi; fukaradan olarak bila kâr ve san'at kalup memleketi canibine avdet etmek arzusunda olup da gidemeyenlere ve o makulelerin hastalarına ber muktezay-ı insaniyet lazım gelen muavene-tin sarf ve icrasına himmet,

Dokuzuncusu; hapishanelere dikkat ve nezaretle bir müddet-i muayyene mahbusiyetleri hükmolunup ba'de itmamil müddet sebil-leri tahliye olunan fakirulhal kesanın memleketleri tarafına muavedetleri hususunda teshilat-ı mukteziyenin icrasına sarf-ı miknet,

Onuncusu; han ve sair bikâran mahallerinin ve lokanta ve otel tabir olunan bilcümle müsafirhanelerin nizamına dair usul ve kavanin-i mukteziyenin vaz' ve te'sisiyle suver-i icraiyelerine dikkat ve nezaret,

Onbirincisi; mahall-i fık ve heva olan emakinin ve o makule mahallelerde sakin olan ve bulunan eshab-ı fıkın ve kumarhanelerin teftiş ve teharrisiyle men ve tahzirine müsaraat,

Onikincisi; işini ve gücünü terk ile mücerred ta'til-i mesalih-i ibad garazında olan amele ve işçi makulelerinin cem'iyet ve zihamlarının ve gerek bu misillü asayiş-i ammeyi ihlal edecek her güne, fitne ve fesad cemiyetlerinin def' ve izalesiyle ihtilal vukuunun önü kestirilmesi esbabına teşebbüs ve müsaberet,

Onüçüncüsü; ahlak ve adab-ı ammeyi muhil olacak kaffe-i hususatta tab'hanelere ve kitabhane ve bilcümle kitapçı dükkanlarına dikkat ve basiret ve haricden tevariüd eden enva-ı kütüb ve resail ve evrakın kablennesh bakılıp da lazım gelen men' ve tevkifine dikkat,

Ondördüncüsü; halkın eğlencesi zımında polis tarafından ruh-sat-ı mahsusa istihsalıyla küşad olunan tiyatro vesair oyun mahallerinde emniyet-i şahsiyeye dair kaffe-i umura ve bir kaza vukuunun men'ü defiyle dahilen ve haricen nizam ve asayişin muhafazası esbab ve vesailin ittihazına dikkat ve basiret,

Onbeşincisi; İd ve meserrete dair eyyam-ı ma'dude haklarında meri olan kavanin ve tenbihatin ihtar ve ihbarına mübaderet,

Onaltıncısı; kazino ve bors tabiriyle taife-i tüccarın muamelat müzakeratına mahsus olan mahallerin nizam-ı dahiliyesine nezaret ve dellal ve simsar makulelerinin mezuniyetlerini havi yedlerine tez-

kire i'tasıyla bila ruhsat simsarlık edenlerin men'ine müsaberet,

Onyedincisi; hin-i iddia ve icabında bir kimesnenin mevti esbab-ı adide-i acalden kanği sebepten vuku' bulmuştur ve hasta bulunan ne sebepten hastadır ve sıkt-ı cenin vesairenden mi hastadır ve hamile ve gayr-ı hamile midir ve bazı cinsi beyanıyla iddia olunan meadin ve eşya kanği ma'dendir ve mürekkebat ve besabetden midir bunlar ve emsali müşkülatta ehl-i hibre olmak üzere nezaret-i mezkure için fenninde mahir bir nefer kimyager ve bir nefer tabib ve bir cerrahun eşedd-i lüzumu olmağla bunların dahi intihab ve tayinine mezuniyet hususlarına dair polis meclisi tarafından kaleme alınan bir küt'a mazbata takdim olunduğu beyanıyla bimenneihi teala bundan böyle furuat-ı mufassalasını havi nizamnamelerin meclis-i mezburda tanzim ve müzakeresine mübaderet olunmak üzere mevadd-ı mezkurenin Divan-ı Humayun kalemine kaydıyla icab eden ilmü haberinin i'tası hususu polis nezareti inzimamiyle hala Tophane-i Amire Müşiri devletlü Muhammed Ali Paşa Hazretleri tarafından batak- rir ifade ve inha olunup mevadd-ı esasiye-i mezkure Meclis-i Valayi' Ahkam-ı Adliye'de dahi bilmütalaa zabıtay-ı belediye hakkında elzem ve münasip şeyler olduğundan tıpkı inha olunduğu vechile Divan-ı Humayun kalemine kaydıyla icab ve iktizalarının tesviye ve icras-ı hususuna mübaşeret olunmak için lazım olan ilm-ü haberinin tahrir ve i'tası ve keyfiyet malumları olmak üzere Makam-ı Valayı Nezaret-i Hariciyeden düvel-i mütehabbe sefaretlerine müzekkere-i resmiyeler verilmesi Meclis-i Valayı mezkurde dahi tensib ve bamazbata ifade olunmuş ve vakıa mazbata-i merkumenin havi olduğu mevadd-ı zabuta-i belediye hakkında elzem ve münasib bulunduğu- dan mevadd-ı ma' ruzanın istizan kılındığı üzere ber mantuk-ı mazbata tesviye-i icabı ve bimenneihi teala icray-ı fi'lisıyla husul-ı semeresine i'tina ve dikkat olunması hususuna irade-i seniye-i mülukane müteallik olarak ol babda emr-i humayun-ı şevket makrun-ı cenab-ı cihanbani şerefriiz-i sünuh ve südur olmuş ve muktezay-ı münifi üzere mazbata-i merkume bi'ibaretiha Divan-ı Humayun kalemine kaydo- lunarak ber minval-i muharrer Nezaret-i Müşariün ileyha canibin- den dahi sefaretlere başka başka müzekkere-i resmiyeler verilmiş ol- mağla keyfiyet malum olmak ve bâlada beyan olunduğu üzere icab ve iktizalarının tesviye ve icrasına mübaşeret kılınmak için Tophane-i Amire canibine işbu ilm-ü haber i'ta olundu.³

Fi 11 Rebiulevvel 261

³ Bu tarih yaygın olarak 10.Nisan.1845 olarak bilinmekte ise de Prof. Dr. Ali Birinci bunun 20.Mart.1845 miladi tarihine tekbül ettiğini ifade etmektedir (Birinci, 1999:10).

Sonuç

İnsanlık tarihi boyunca güvenlik ihtiyacı devlet bünyesinde farklı isimlerle var olan kurumlar aracılığı ile karşılanmıştır. Eski dönemlerde iç ve dış güvenlik ayırımı yapılmadan genellikle askeri birimlerce yürütülen hizmetler günümüz modern toplumlarında iş bölümü anlayışına uygun olarak farklı kurumlara verilmiştir. Bu anlayışa uygun olarak ülkemizde dış güvenlik hizmetleri orduya, iç güvenlik hizmetleri ise ağırlıklı olarak polise (belediye sınırları dışında Jandarmaya) verilmiştir. Ülkemizde dünyadaki gelişmelere paralel olarak hızlı şehirleşme sonucu polisin görev ve yetki alanı gittikçe genişleyen bir seyir izlemektedir. Ayrıca genişleyen insan hakları uygulamalarına ayak uydurmak amacıyla son yıllarda Türk Polis Teşkilatı da eğitim alanında önemli katkılar sağlayacak atılımlar gerçekleştirmiştir.

Kaynakça

- Akbulut, İ. (1995), *Emniyet Teşkilatı ve Görevleri*, İst.
- Alyot, H. (1947), *Türkiye'de Zabıta*, Ank.
- Birinci, A. (1999), "Türk Emniyet Teşkilatında İlkler", *Polis Bilimleri Dergisi*, Cilt.1, Sayı.3, ss.9-16.
- Birinci, A. (1979), XVI. *Asırda Anadolu Şehirlerinde Kolluk Hizmetleri*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt.6, İstanbul: İletişim Yay., ss.1637-1654
- Çadırcı, M.(1991), *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ank: TTK. Yay.
- Çufalı, M. (2002), "Türk Polis Tarihi", H.H. Çevik ve T. Göksu (Ed.) *Türkiye'de Devlet, Toplum ve Polis*, Ankara: Seçkin Yayınları, ss.19-29.
- Devellioğlu, F. (1995), *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat.*, Ank: AK Yay.
- Dündar, A.N. (1993), "Osmanlı Yönetiminde 78, Cumhuriyet Döneminde 70 Yıllı Geride Bırakan Bir Teşkilat ... Polis Teşkilatı", *Türk İdare Dergisi*, Sayı.401. ss.213-309.
- E.G.M. (2001), *Polislik Mesleğine Giriş*, Ank.
- E.G.M. (2001a), *Polis 2001, Emniyet Genel Müdürlüğü Çalışmaları*, A.P.K. Da. Bşk.Yayın No:191
- Eraslan, F. & Metin, İ. (1984), *Türk Polis Tarihi*, Ank.
- Ergin, O.N. (1922), *Mecelle-i Umur-ı Belediye*, Cilt.1, İst: ss.921-924.
- Fındıklı, R. (1999), "Osmanlı Devletinde Güvenlik ve Polis", *Osmanlı*, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt.6, ss.295-300, Ank.
- Gülmez, M. (1983), "Polis Örgütünün İlk Kuruluş Belgesi ve Kaynağı", *Anme İdaresi Dergisi*, Cilt.16, Sayı.4, ss.3-15.
- Meydan Larousse Ansiklopedisi*, (1971), Cilt.10, ss.218-9.
- Okçabol, D. (1940), *Türk Zabıta Tarihi ve Teşkilat Tarihçesi*, Ank: Polis Enst. Yay.
- Orkun, H.N. (1937), "Eski Türklerde Zabıta ve Karakol Sözlerine Dair Bir Araştırma", *Polis Dergisi*, Sayı.309.
- Orkun, H.N. (1940), "Zabıta Tarihimize Bir Kuşbakışı", *Polis Dergisi*, Sayı. 314.
- Şafak, A.& Bıçak, V. (1999), *Güvenlik Kuvvetleri ve Polis Mevzuatı*, Ank.
- Tongur, H. (1946), *Türkiye'de Genel Kolluk*, Ank.
- Yaşar, Y. (2000), *Polis Meslek Hukuku*, Ank.